

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук,
професора Зданевич Лариси Володимирівни
на дисертаційну роботу **Гаврилюк Світлани Миколаївни**
«Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх
вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості»
на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертації

Процеси трансформації, глобалізації та інтеграції, що відбуваються в соціально-економічному житті суспільства, вимагають якісних змін у концептуальних засадах професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти. Незважаючи на широке висвітлення проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців у працях вітчизняних і зарубіжних учених, поза увагою науковців залишилися питання підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості, на що і спрямована робота Гаврилюк Світлани Миколаївни.

Обрана для дослідження проблема є актуальною, вона відноситься до кола важливих для української держави проблем, які визначені державними нормативними документами: Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти, завданнями професійної підготовки студентської молоді у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період 2012–2021 років та ін.

Сьогодні особлива увага приділялася розвитку творчості педагога як фахівця. Адже саме педагогічна діяльність стає справжнім педагогічним мистецтвом – педагогічною творчістю, для якої характерна зміна власних думок і новизна педагогічної позиції, що виникає під час проектування педагогічного процесу, структурування його змісту та варіювання педагогічних задумів у процесі їхнього втілення у практику.

Зазначене також підсилюється і низкою суперечностей, що потребують розв'язання.

Відповідно актуальним постає пошук ефективних шляхів підготовки конкурентоспроможних майбутніх вихователів з урахуванням специфіки формування комплексу необхідних компетенцій, розвитку професіоналізму, мобільності та творчого потенціалу відповідно до сучасних суспільних потреб, вимог виробництва, ринку праці та роботодавців, запитів особистості.

Викладені аргументи переконують в актуальності та своєчасності дисертаційного дослідження Гаврилюк Світлани Миколаївни «Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості».

Результати дослідження упроваджено в освітній процес навчальних закладів України: Уманського державного педагогічного університету імені

Павла Тичини, Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, Миколаївського національного педагогічного університету імені В. О. Сухомлинського, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження необхідно вказати на наукову новизну і теоретичне значення одержаних результатів дослідження. Заслугують уваги уперше розроблені та науково обґрунтовані теоретико-методичні та концептуальні засади професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості, зокрема, методологічний, теоретичний та технологічний концепти.

С. М. Гаврилюк розкрито сутність і структуру феноменів: «професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості» та «готовність майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості».

Дослідницею чітко визначено критерії (когнітивно-операційний, емоційно-вольовий, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-творчий) з відповідними показниками та схарактеризовано рівні: високий (творчий), середній (пошуковий), низький (репродуктивний) готовності майбутніх вихователів до педагогічної творчості.

Авторкою визначено організаційно-педагогічні умови професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості.

У процесі дослідження С. М. Гаврилюк розроблено модель підготовки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу до педагогічної творчості, яка складається із сукупності взаємопов'язаних блоків (методично-цільового; змістово-операційного; результативного) та реалізується на мотиваційно-цільовому, пізнавально-когнітивному, самостійно-пошуковому, креативно-розвивальному етапах.

Дослідницею уточнено сутність понять «творчість», «педагогічна творчість вихователя», «дитяча творчість»; удосконалено форми і методи професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості; подальшого розвитку набули теорія і методика професійної підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми в дошкільному навчальному закладі.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

С. М. Гаврилюк чітко визначена мета дисертаційного дослідження, яка передбачає науково обґрунтувати й апробувати теоретико-методологічні

засади, модель та експериментальну методику підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості.

Провідна ідея дослідження обраної проблеми, як зазначає дослідниця, базується на положенні про те, що підготовка майбутніх вихователів до педагогічної творчості зумовлюється спеціальною організацією навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, який забезпечує єдність, взаємозв'язок урахування і розвитку у майбутніх вихователів педагогічних здібностей, творчої індивідуальності, творчої активності з належним цілеспрямуванням, відповідною поетапною організацією та процесуально-змістовим забезпеченням.

Реалізація цієї ідеї базується на трьох взаємопов'язаних концептах: методологічному, теоретичному і методичному.

Як засвідчує аналіз дисертації, науковий апарат визначено коректно, він відповідає вимогам до такого рівня робіт і є достатнім для розв'язання окреслених дисертантом завдань.

Наукові положення, висновки та результати базуються на ґрунтовному аналізі досліджень науковців стосовно методологічних засад сучасної філософії освіти, концептуальних ідей професійної педагогіки, психолого-педагогічних засад професійної освіти, сучасних дидактичних ідей вдосконалення змісту, методів та форм навчання майбутніх фахівців, заснованих на компетентнісному, аксіологічному, акмеологічному, особистісно орієнтованому, культурологічному, системному, дослідницькому, індивідуально-творчому, рефлексивно-діяльнісному, андрагогічному підходах в освіті.

Обґрунтованість наукових результатів роботи забезпечено шляхом ретельного добору методів дослідження. Справляє позитивне враження грамотне використання як *теоретичних* методів дослідження (науковий аналіз та узагальнення філософської, психолого-педагогічної літератури; аналіз психолого-педагогічних джерел; порівняння, синтез різних концептуальних підходів до трактування понять «творчість», «педагогічна творчість вихователя»; аналіз змісту нормативної документації дошкільних навчальних закладів та результатів педагогічного експерименту; теоретичне моделювання), *емпіричних* – діагностичні (бесіди, анкетування, інтерв'ювання, цілеспрямоване спостереження, порівняння, діагностичні інноваційні методики, аналіз навчально-виховних планів); експериментальні – педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний етапи) та *статистичних* (кількісна та якісна обробка даних, таблиці, рисунки, діаграми).

Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети і вирішення завдань дослідження.

Викликає схвалення широка апробація результатів дослідження на міжнародних, всеукраїнських, міжвузівських науково-практичних конференціях.

Пропозиціям, розробкам та висновкам, які представлені в дисертації властива повнота та логічність викладу, достатній рівень обґрунтованості й достовірності.

Практичне значення одержаних результатів

Результати дисертаційного дослідження С. М. Гаврилюк мають теоретичну та практичну значущість, яка полягає в тому, що розроблено діагностувальну та експериментальну методики підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості у вищому навчальному закладі; доповнено зміст навчальних фахових дисциплін, укладених на основі Галузевих стандартів освіти за модульною структурою: «Основи педагогічної майстерності», «Психологія творчості», «Дошкільна педагогіка»; розроблено програму, лекції і методичне забезпечення навчальної дисципліни «Основи педагогічної творчості» та курсу «Педагогічна творчість у професійній педагогічній діяльності вихователя дошкільного навчального закладу»; систему групових й індивідуальних творчих вправ, завдань, навчальних тренінгів, педагогічних ситуацій, розвивальних ігор професійного спрямування, матеріалів для проведення семінарських та практичних занять із навчальних дисциплін.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Структура дисертаційної роботи науково виважена й логічно вибудована, складається зі вступу, чотирьох розділів і висновків до кожного із них, висновків, списку використаних джерел (525 найменувань, з них – 13 іноземною мовою) і 10 додатків, поданих на 26 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 439 сторінок, із них основного тексту – 360 сторінок. Робота містить 12 таблиць, 6 рисунків, які обіймають 18 самостійних сторінок.

Перейдемо до аналізу основної частини дисертації, усі розділи якої взаємопов'язані та висвітлюють послідовність вирішення поставлених завдань.

У вступі чітко обґрунтовано актуальність проблеми, науково коректно сформульовано мету, яка корелює з темою та конкретизується у завданнях, окреслено об'єкт, предмет, гіпотезу дослідження. Логічно схарактеризовано систему використаних у роботі дослідницьких методів. Розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення; наведено дані про апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – «Теоретичні засади формування педагогічної творчості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів» – автором розкрито сутність і зміст поняття «педагогічна творчість вихователів дошкільних навчальних закладів»; уточнено зміст дефініцій «творчість», «креативність», «творчий потенціал», виявлено взаємозв'язок цих понять.

Професійну підготовку майбутніх вихователів до педагогічної творчості в процесі підготовки у вищій школі дисертантка розглядає як багатоаспектний, цілеспрямований, довготривалий процес професійного становлення творчої індивідуальності педагога, готового до майбутньої інноваційної діяльності в умовах сучасного дошкільного навчального закладу.

Поняття «готовність майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості» автором трактується як особистісне утворення, що охоплює творчі педагогічні цінності, індивідуальні творчі якості, потребу у творчості та сукупність професійних знань, умінь і навичок, необхідних для організації творчої діяльності в сучасних дошкільних навчальних закладах.

З урахуванням важливого значення періоду дошкільного дитинства для актуалізації творчого потенціалу особистості С. М. Гаврилюк схарактеризовано старший дошкільний вік як сенситивний період у розвитку дитячої творчості.

У другому розділі – «Методологічні концепти підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості» – автором детально розкрито методологічні концепти дослідження, схарактеризовано аксіологічний, акмеологічний та компетентнісний підходи до підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів та окреслено принципи розвитку педагогічної творчості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

С. М. Гаврилюк робить висновок про те, що упровадження даних підходів та методологічних принципів у професійну підготовку майбутніх вихователів у вищих навчальних закладах забезпечило якісну підготовку нової генерації педагогічних кадрів дошкільної освіти.

У третьому розділі – «Діагностика готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості» – С. М. Гаврилюк визначено структуру, критерії, показники та схарактеризовано рівні готовності майбутніх вихователів до педагогічної творчості; проаналізовано сучасний стан готовності студентів до педагогічної творчості та презентовано організаційно-педагогічні умови професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості у вищих навчальних закладах.

Критеріями готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості було обрано: когнітивно-операційний; емоційно-вольовий; мотиваційно-ціннісний; діяльнісно-творчий із відповідними показниками.

Відповідно до критеріїв і показників схарактеризовано рівні готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості: високий (творчий), середній (пошуковий), низький (репродуктивний).

Під час дослідження, з метою з'ясування наявних рівнів готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до творчої діяльності

у кожній групі студентів, С. М. Гаврилюк здійснено відбір та модифікацію діагностувальних завдань та методик до кожного показника за кожним критерієм: (оцінка рівня домагань «Потреба в досягненні» (Ю. Орлов); дослідження цільової спрямованості особистості (Я. Васильєв); проектна методика незакінчених пропозицій «Хто я?» (М. Кун і Т. Макпартленд); методика «Мотивація успіху й уникнення невдачі» (А. Реан); виявлення мотивів професійної діяльності (В. Семиченко); методика «Мотиви вибору професії»; методика дослідження ціннісних орієнтацій (М. Рокіч), «Питальник професійної готовності» (Л. Кабардова); диференційно-діагностичний опитувальник Е. Климова, «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» (А. Реан, В. Якунін); питальник для визначення рівня креативності, креативного потенціалу вихователів (модифікований варіант тесту А. Медніка «Ваш творчий потенціал») тощо.

Тут простежуються новаторські розробки автора, які вирізняються оригінальністю рівня готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до творчої діяльності.

Визначено і обгрунтовано організаційно-педагогічні умови професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості.

У четвертому розділі – «Експериментально-дослідна робота з професійної підготовки майбутніх вихователів до педагогічної творчості» – важливою і логічно вибудованою видається нам програма формувального експерименту.

Дисертанткою розроблено й апробовано модель професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості, яка охоплює три взаємопов'язані блоки: методично-цільовий (акмеологічний, компетентнісний, аксіологічний підходи та принципи: інноваційності й дитиноцентризму; індивідуалізації та диференціації навчання студентів; гуманізації навчання й виховання студентів; діалогізації професійного педагогічного спілкування; співробітництва, співтворчості, синергії викладача та студента); змістово-операційний (пізнавально-когнітивний, самостійно-пошуковий, креативно-розвивальний, мотиваційно-цільовий етапи й організаційно-педагогічні умови) та результативний (критерії з відповідними показниками та рівні готовності) блоки.

Автором теоретично обгрунтовано та експериментально перевірено методику професійної підготовки майбутніх вихователів до педагогічної творчості, яка складалася з чотирьох етапів, що різнилися змістовим наповненням, методами і формами організації навчальної діяльності майбутніх вихователів та сукупно забезпечила реалізацію організаційно-педагогічних умов професійної підготовки студентів.

З метою реалізації організаційно-педагогічних умов дисертанткою були проведені: творчі тренінги, технологія «кейс-стаді», методика лідерства, тренінгова програма «Лідер майбутнього», практичні заняття, семінари у формі круглого столу з використанням мозкового штурму, брейн-ринги,

науково-дослідницькі завдання, захист творчих проектів, ділові ігри, прес-конференції, диспути, конкурси, навчально-тренувальні вправи, метод часових обмежень, раптових заборон, швидкого ескізування тощо.

Результати педагогічного експерименту супроводжуються матеріалом у графічному зображенні, у вигляді таблиць, рисунків, які суттєво розширюють та унаочнюють змістове поле дисертаційної роботи.

Розділ містить детальний аналіз результатів педагогічного експерименту, який засвідчив позитивну динаміку змін в експериментальній групі порівняно з контрольною щодо готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості. Вірогідність результатів експерименту була перевірена за допомогою критерію Пірсона та методики перевірки гіпотези про однорідність двох сукупностей із використанням χ^2 -критерію як показника однорідності та t-критерію Стьюдента.

Зауважимо, що всі кількісні результати дослідження статистично обчислені, їх достовірність не викликає сумніву. Результати проведеного педагогічного експерименту показали позитивну динаміку у формуванні готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості, яка забезпечувалася вдосконаленням навчально-виховного процесу університетів за рахунок запровадження експериментальної методики.

Загальні висновки логічно впливають зі змісту роботи, у концентрованому вигляді відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань. У роботі зроблені відповідні узагальнення й висновки, оформлені додатки, які можуть бути використані теоретиками і практикаками.

Правильно оформлено список використаних джерел.

Повнота викладання наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Упровадження одержаних результатів у практику роботи навчальних закладів переконує, що вони мають теоретичну цінність і реальну практичну значущість.

Основні положення та результати дослідження висвітлено у 29 одноосібних наукових працях, серед яких: 1 монографія, 20 статей відображають основні наукові результати дослідження, із яких 4 статті – у зарубіжних періодичних фахових виданнях, 8 публікацій апробаційного характеру.

Публікації повністю висвітлюють основні наукові положення дисертації, зокрема ті, які авторка виносить на захист.

Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам щодо дисертаційних робіт, поданих на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, зокрема, пунктам 9,

10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами).

Практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Основні положення дисертації можуть бути використані в теорії і практиці вищих навчальних закладів у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців за освітнім ступенем «бакалавр» напряму підготовки (спеціальності) «Дошкільна освіта»; для подальших наукових педагогічних досліджень, укладання навчальних програм та методичних рекомендацій, підручників і навчальних посібників, при оновленні лекційних курсів, практичних занять, завдань для самостійної та науково-дослідної роботи студентів, при підготовці студентами курсових, дипломних і магістерських робіт, проведенні науково-методичних семінарів та занять у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників дошкільної освіти.

Дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів, пов'язаних із досліджуваною проблемою. Подальший науковий пошук вбачаємо у дослідженні підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості в системі післядипломної освіти.

Розроблена авторська модель підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості може бути використана при розробці відповідних моделей для інших спеціальностей.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом та оформленням він відповідає вимогам, що ставляться МОН України. Наголосимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне зазначити наступні дискусійні положення та зауваження до поданого наукового дослідження:

1. Позитивно оцінюючи напрацювання авторки щодо теоретичних засад формування педагогічної творчості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів вважаємо, що перший розділ дисертації дещо переобтяжений. На нашу думку, матеріал можна було викласти більш стисло.

2. Ураховуючи належний теоретичний рівень дисертації, вважаємо, що робота тільки б виграла, якби дисертантка у підрозділі 1.2. проаналізувала би зарубіжний, зокрема, європейський досвід сучасних концептуальних підходів до професійної підготовки майбутніх вихователів до педагогічної творчості. Це підкреслило б значущість дисертаційного дослідження у контексті євроінтеграційних процесів.

3. Розглядаючи творчу компетентність вихователів дошкільних навчальних закладів авторка наголошує на тому, що така компетентність «забезпечує опанування ними найвищого рівня педагогічної майстерності й педагогічної творчості» (стор. 198-199). Відтак, потребує уточнення як співвідносяться між собою ці поняття? І яке їх місце у Вашій експериментальній роботі? Крім того в параграфі 2.3. автор ґрунтовно аналізує поняття «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність», «фахова компетентність» та ін., які були визначені різними вченими. Тому у тексті дисертації бажано було б не тільки подати найбільш часто аналізовані в дослідженнях визначення даних понять, а для більшого унаочнення оформити їх у таблиці.

4. При формулюванні визначення поняття «педагогічна творчість вихователя дошкільного навчального закладу» автор вдається до її розуміння як індивідуальної характеристики здатності студента до організації творчої діяльності дітей дошкільного віку. На нашу думку, зважаючи на це, у методології дослідження варто було б означити окрім аксіологічного, акмеологічного та компетентісного підходів також положення суб'єктного підходу.

5. Схвалюючи здійснене автором наукове обґрунтування організаційно-педагогічних умов, вважаємо, що дані умови професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості варто було б подати у четвертому розділі, оскільки авторкою показана їх реалізація на кожному з етапів моделі. Інакше, на нашу думку, у роботі дещо порушена логіка викладу матеріалу.

6. У процесі розробки моделі професійної підготовки майбутніх вихователів до педагогічної творчості варто було приділити більшу увагу характеристиці методу «моделювання».

7. При здійсненні аналізу навчальних планів і програм підготовки майбутніх вихователів у вищих педагогічних навчальних закладах авторка ґрунтовно висвітлює зміст навчальних дисциплін, проте не в повній мірі розкриває зміст практик. Оскільки уміння застосовувати теоретичні знання формуються не лише на лекційних, практичних і лабораторних заняттях, а безпосередньо у процесі педагогічної практики, то бажано було б здійснити аналіз змісту різних видів практики зі спеціальності «Дошкільна освіта» щодо підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості та показати, яким чином відбувається підготовка студентів до педагогічної діяльності у процесі педагогічної практики. Це дало б змогу автору більш чітко обґрунтувати теоретико-практичні підходи до розробки відповідного навчально-методичного забезпечення різних видів практики.

Зазначені вище зауваження не впливають на загальну високу оцінку дисертації Гаврилюк Світлани Миколаївни, яка здійснена на належному науковому рівні та носить характер закінченого самостійного наукового дослідження.

Загальні висновки і оцінка дисертації

Дисертаційне дослідження Гаврилюк Світлани Миколаївни «Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості» є самостійною, науковою працею, яка повністю відповідає вимогам щодо дисертаційних робіт, поданих на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, зокрема, пунктам 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами), а її автор **Гаврилюк Світлана Миколаївна** заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Л. В. Зданевич

Підпис Зданевич Л. В. засвідчую

Начальник відділу кадрів ХГПА

В. М. Барановська